

VIKTOR DYK - KRYSAŘ

LITERÁRNÍ TEORIE

Literární druh a žánr:
historická novela* (próza, epika); ŽÁNŘ: novela*

Literární směr:
poprvé uceleně vydáno r. 1915 (pod jiným názvem vycházelo již v letech 1911-12 v časopise Lumír) - střední období autorovy tvorby; podruhé vydáno s úpravami v roce 1923; symbolismus*, anarchističtí buřiči*; částečné vlivy romantismu*

Slovní zásoba:
výhradně spisovná čeština (ve vyprávění i v dialozích); z cizojaz. výrazů německá jména a názvy (*Hameln*, hora *Koppel*); poměrně časté jsou knižní a zastaralé výrazy, např. zastaralé tvary sloves v infinitivu (*hledati*), přechodníky (*zavíraje*), historismy* či archaismy* (*konšelé* [radní], *tovaryš* [lučen], *krčma* [hospoda])

Figury a tropy:
FIGURY: inverze neboli nezvyklý/zastaralý slovosled ve větách („*Oči Agnes rozevřely se široce.*“), řečnické otázky* („*Bylo tomu opravdu tak?*“); TROPY: zřetelná symbolika* (dítě = nový/lepší život), metafory*, personifikace* (*kroky se ozvaly, dům skrýval lásku, horečká nezachvěla tělem, touha se rozletěla, ramena stiskla, šepot rozkoše a lásky, oči ustupují*), hyperbola - tj. přehánění/zveličování skutečnosti (*stála přibita na dveře*), přirovnání*

Stylistická charakteristika textu:
dialogy i monology; propracované popisy; často kratší, úsečné až holé věty

Vyprávěč:
vyprávěčem je sám autor – vnější nezávislý pozorovatel děje (-er forma)

Postavy:
KRYSAŘ: chladnokrevný, tajemný samotář; pouze Agnes v něm dokáže probudit city; AGNES: mladá a krásná měšťanka; SEPP JÖRGEN: chudý a prostší rybář, kterému trvá déle, než něco pochopí; lidé si z něj dělají legraci; RADNÍ: zlomyslní lidé, kteří nedrží sliby; KRISTIAN: vysoký agresivní mladík; bývalý Agnesin milénec

Děj:
děj se odehrává v německém městečku Hameln, kam je povolán krysař, aby zahubil místní krysy → zoufalí radní souhlasí s peněžní odměnou → krysař se ve městě zamiluje do dívky Agnes, která je prvním člověkem, který opětuje jeho city → ostatní ho, stejně jako prostšího rybáře Jörgena, považují za méněcenného → krysař vykoná svou práci (vyvede svou magickou píšťalou, resp. jejím neodolatelným zvukem, krysy z města a navede je do propasti) → radní mu však nechtějí vyplatit původně dohodnutou odměnu 100 zlatých, protože se domnívají, že neodvedl příliš těžkou práci → krysař se s nimi pohádá, chce být placen za splněný úkol, nikoli za to, jakým způsobem práci provedl → v místním hostinci odmítá nabídku dáblava pomocníka na večný život, pokud obrátí svou píšťalu proti lidem → navíc zjišťuje, že jeho milá Agnes čeká dítě s Kristianem → znechucený odchází z města, ale brzy se kvůli lásce k Agnes vrací → po návratu zjistí, že Agnes mezitím ze zoufalství spáchala sebevraždu → kvůli promarněné lásce a znechucení nad společností odvádí všechny obyvatele města pomocí své magické píšťaly do propasti, kde všichni umírají → dobrovolně umírá i on sám → jediný, kdo přežije, je slabomyslný rybář Jörgen → vše mu dojde až druhý den a chystá se skočit za ostatními do propasti, najde ale opuštěné a hladové novorozence, kterému se následně vydává hledat matku

Kompozice:
kniha je rozdělena do 26 kapitol; vyprávění je chronologické – přímá časová návaznost děje, místy retrospektivní vsuvky = návrat do minulosti

Význam sdělení (hlavní témata, myšlenky a motivy):
kritika společnosti za předsudky a morální nedostatky; kritika politiků (měšťanů) za nepoctivost; MOTIVY: zrada, předsudek, pomsta, faleš, nepoctivost

LITERÁRNÍ HISTORIE - společensko-historické pozadí vzniku
Politická situace (mocenské konflikty, aj.):
české země součástí rakousko-uherské monarchie (až do r. 1918); probíhá 1. svět. válka (1914-1918)

Kontext dalších druhů umění:
MALBA: kubismus (Pablo Picasso); MALBA a ARCHITEKTURA: secese (malíř Alfons Mucha, v architektuře např. průčelí Hlavního nádraží v Praze); HUDBA: v USA se objevuje nový hudební styl - jazz, v Evropě modernistická hudba (např. Claude Debussy nebo Leoš Janáček)

Kontext literárního vývoje:
vrcholilo období České moderny*, která do české literatury přinesla moderní směry jako symbolismus* (Antonín Sova (*Ještě jednou se vrátíme*)) nebo dekadenci* (Arnošt Procházka (*Polemiky*)); po krátkém okouzlení těmito moderními směry reaguje na poetiku a abstrakci symbolismu* a dekadence* přímým pojmenováním a věcností tzv. **generace anarchistických buřičů*** - Petr Bezruč (*Slezské písně*), František Gellner (*Po nás ať přijde potopa*), Fráňa Šrámek (*Modrý a rudý, Stříbrný vítr*), Karel Toman (*Sluneční hodiny*) nebo Stanislav Kostka Neumann; velmi aktuální byl i modernismus* - u nás v rámci pražské německé literatury* Franz Kafka (*Proměna*), v cizině např. James Joyce (*Dublínané*); mimo jiné začínal tvořit např. mladý Karel Čapek (*Lásky hra osudná*), dále Alois Jirásek (*Temno*) nebo Jaroslav Hašek (*Trampoty pana Tenkrát*), v české lit. začíná růst vliv proletářství, viz např. Ivan Olbracht (*O zlých samotářích*); raným existencialistou* je např. André Gide [andré žid] (*Vatikánské kobky*); základy moderní francouzské poezie pokládá anarchista Guillaume Apollinaire (*Pásmo, Alkoholy*); mezi dekadentní autory můžeme zařadit i Thomase Manna (*Smrt v Benátkách*)

AUTOR - život autora:
Viktor Dyk (1877-1931) – český básník, prozaik, dramatik, publicista a politik, v mládí **představitel generace anarchistických buřičů**; nar. se v Psově u Mělníka → gymnázium v Praze (jeho učitelem Alois Jirásek) → práva na UK → poté novinářem a spisovatelem → od r. 1907 (až do smrti) se podílel na časopise Lumír → od r. 1911 byl **politicky aktivní** → za 1. sv. války byl **součástí protirakouské odboje** a byl **vězněn** za anarchistickou činnost (1916-17) → od r. 1918 redaktorem Národních listů a podíl na založení poľ. strany Českoslov. národní demokracie → ve volbách r. 1920 byl **zvolen poslancem** → od r. 1925 až do smrti **senátorem** → r. 1928 se oženil → zemřel r. 1931 na mrtvici při plavání v Jaderském moři; ZAJÍMAVOSTI: patřil mezi hlavní kritiky prvorepublikové hradní politiky a jejich hl. představitelů (T. G. Masaryka, Edvarda Beneše); byl vášnivým šachistou

Vlivy na dané dílo:
staroněmecká pověst o krysařovi; romantismus*; symbolismus*

Další autorova tvorba:
tvořil poezii, drama i prózu, dále politická díla; POEZIE: *Satiry a sarkasmy* (politicky laděná satira), *Milá sedmi loupežníků* (balada ovlivněná anarchismem), *Okno* (prvky nacionalismu), *Devátá vlna* (melancholické dílo), aj.; DRAMATA (div. hry): *Zmoudření Dona Quijota* (vliv symbolismu; o zmoudření, resp. ztrátě iluzí jako symbolu smrti), *Posel, Ondřej a drak*; PROZA: *Prsty Habakukovy* (humoristický román), *Můj přítel Čehona* (povídka); POLITIKA: *O národní stát*; PAMETI: *Vzpomínky a komentáře*; OSTATNÍ: libreto (scénický námět) k opeře Leoše Janáčka *Výlety pana Broučka*

Inspirace daným literárním dílem (film, dramatizace, aj.):
FILM: *Krysař* (čs. loutkový film; 1985) - dabing: Oldřich Kaiser, Jiří Lábus, aj.; *Krysař* (český film; 2003) - režie: F. A. Brabec; hrají: Ester Geislerová, Richard Krajčo, Petr Ják, aj.; MUZIKÁL: *Krysař* (český muzikál; 1996) - tvůrci: Daniel a Mirjam Landovi

Jak dílo inspirovalo další vývoj literatury:
vzhledem ke své výjimečnosti a důležitosti dílo jistě ovlivnilo mnoho pozdějších autorů, obecně má dílo v české literatuře velký význam

LITERÁRNÍ KRITIKA

Dobové vnímání díla a jeho proměny:
dílo v době uvedení podpořilo autorovu všeobecnou popularitu

Aktuálnost tématu a zpracování díla:
téma morálně zkažené společnosti (nehledě na historické podání díla) je i dnes jistě velice aktuální; samotné zpracování díla není nijak zvlášť zastaralé

Dobová kritika díla a její proměny:
dílo je kvalitativně stavěno na vrchol autorovy tvorby i k vrcholům celé české literatury

Srovnání s vybraným literárním dílem:
Johann Wolfgang von Goethe - *Faust* (další dílo inspirované německým romantismem a starými (středověkými) německými mýty)

Stála ve dveřích, jako tenkrát, když krysař lehké mysli a lehkého srdce vstupoval do města Hameln. Ale nesmála se. Horečně, upjatě hleděly její oči do nočního temna. Stála čekajíc, jak se zdálo; ale nečekala štěstí, nýbrž osud. Stála přibita na dveře jako na svůj kříž.

Tiché kroky krysařovy ozvaly se a blížily. Horečka roztožení nezachvěla však mladým tělem Agnes jako tolikrát; bezvládněji jen a rezignovaněji poddávala se neznámé tíze. A její oči nevzpaly očekáváním: zíraly dále sklesle, bez naděje a víry, že by mohla kdy ustoupit noc.

*Ale toho všeho neviděl krysař. Jen bílý stín u dveří zahlédl. Zrychlil krok. Celá jeho touha roztetěla se k Agnes. Na všechno pozapomenul i své touze: na zradu **konšelé Hameln** a jejich nesplněné sliby; na bledého kouzelníka, který sám sebe okouzlit nedovede, na toho, jenž smál se na výšinách chrámů svatě Trojice. Daleko je doktor Faustus. I dáběl je daleko té chvíle. Čeho by mohl **hledati** v tichém a zapadlém domě, který skrýval lásku krysařovu? Krysař šel. Šel, **zavíraje** oči. Klidně mohl tak kráčet; znal příliš dobře cestu. V pravý okamžik rozevřel náruč, aby pojal do svých pevných ramen rozkvetlé a teplé její tělo. Především, včera ještě zulíbaly jeho přivřená víčka **žhavé rty** a nahá **ramena stiskla** jeho hrdlo.*

*V pravý okamžik rozevřel náruč. Ale stalo se něco podivného. Tělo, jehož se dotkl, nekladlo odporu; ale také života v něm nebylo. Nebo aspoň jakýs takýs chladný, znepokojivě mizivý život. Nepocítil horkých polibků, nezasechl **šepot rozkoše a lásky**. „Agnes!“ vydralo se z krysařových úst. Ale jeho slovo nedovedlo zapuditi strážidel. „Krysaři —“, zašeptla ta, kterou měl v náručí. Ale hlas její zněl z tak nepřístupné dálky, že sotva krysař doslechl. Bylo to slovo, ne však odpověď.*

*Na čase bylo, aby krysař rozevřel oči, jako rozevřel náruč. Nebylo pochybnosti; v **svitu měsíčním choula** se **zde u dveří žena**, kterou miloval. Ale tvář její byla bledá, skoro zsmála. Krysař rád by byl věřil, že tím vinen pouze odlesk měsíce. Ale zdálo se mu náhle, že slyší smích.*

Dáběl, který pokoušel krysaře, sestoupil pomalu s věže svatě Trojice. Přiblížil se lživými kroky za krysařovými zády v zapadlý tento kout. Ze zahrady, za rozkvetlým bezem zněl jeho přitlumený chechtot. Jinak bylo ticho. Ale krysař rozuměl smíchu a rozuměl tichu. Věděl, že nutno se ptáti; věděl však též, že dostane se mu kruté odpovědi.

*Krysař neměl však zbabělecem; odhodlal se přece k nebezpečné otázce. „Co je ti, Agnes?“ Hlas krysařův zněl tiše a konejšivě, jak jen mohl krysařův hlas. A jeho ruka měkce se dotkla bezvládného a smutného těla milence. **Oči Agnes rozevřely se široce**. Bylo v nich něco neskonale plachého a bezradného. Neunikala, poněvadž zapuditi lásku bylo možno uniknout. Nebránila se, poněvadž nebylo možno se ubrániti. Krysaře ranily tyto beznadějné **oci, ustupující osudu**. Sevřel Agnes prudeči... tak prudce jako při prvním setkání.*

Ale cos bylo jiné než tenkrát: bolest ještě byla, ale rozkoš vyprchala. „Mluv přece, Agnes“, naléhal krysař. „Pověz, co tě bolí. Tvé mlčení je krutější všeho, co bys mohla říci!“

*Ale krysař zarazil se při svých posledních slovech. Sevřelo to jeho srdce mučivou otázkou: **Bylo tomu opravdu tak?***